

Van de redactie

In dit nummer van ons bulletin kunt u kennis maken met zr Elizabeth van der Wilk o.p. Will Verhoef vertelt over de uitdagingen en de valkuilen die een functie als beleidsmedewerkster bij een religieus instituut met zich meebrengt. In het interview met Marlène Falke kunt u lezen over h ar keuze als geassocieerde van de Karmel.

De redactie wenst u van harte een fraaie nazomer toe.

Sluitingsdatum kopij voor het volgende nummer: **1 december 2004**

Inhoudsopgave

Besturen	vanaf pagina 2
Van de bestuurstafel <i>U heeft mijn hart met vreugde vervuld.</i> In gesprek met zr Elizabeth van der Wilk o.p. Bestuurswisselingen <i>Werken in het hart van de congregatie.</i> In gesprek met Will Verhoef, beleidsmedewerkster	
Vrede & Gerechtigheid	vanaf pagina 11
Nationale vredesdag voor religieuzen Reactie Unie NKV op Vaticaanse brief	
Varia / korte berichten	vanaf pagina 14
Onder meer: Mission statement Vincentiaanse Familie Nederland; nieuwe websites; klooster gezocht	
Projecten	pagina 16
De Regenboog	
Bijeenkomsten	vanaf pagina 17
Bezieling WAAR maken – christelijk sociaal congres Wereldjongerendagen	
Religieus Leven	vanaf pagina 19
<i>Geestelijk thuis in de Karmel.</i> In gesprek met Marlène Falke-de Hoogh	
Boeken & brochures	vanaf pagina 22
Recent verschenen publicaties	
Agenda	pagina 29
Gedicht	pagina 30
Naar Psalm 90 (Lloyd Haft)	

Bronvermeldingen illustraties

Voorkant: Het gewone leven. Haiku-dagboek van een kartuizermonnik.
Blz. 10 Beeld “zusterschap” uit de hal van het moederhuis van de Zusters Ursulinen van Bergen. Kunstenaar Rino van Voorbergen.
Blz. 29 REBBE, geschreven door Don Dekker en met tekeningen van The Tjong Khing.
Uitgever: Wolters Noordhoff nv Groningen (MCMLXXII). ISBN 90 01 203302

Van de bestuurstafel

Het contact met de achterban, met de leden van de KNR, met de collega's: dat mist het Dagelijks Bestuur van de vernieuwde KNR. Dat bleek tijdens een (voorlopige) evaluatie van het eigen functioneren door het DB-KNR in de september-vergadering. Men heeft behoefte aan de contacten, de communicatie, de uitwisseling van meningen die voorheen in de oude situatie zo vanzelfsprekend waren tussen het DB en de besturen van de Samenwerkingsverbanden. En die besturen hadden weer hun regelmatige ontmoetingen binnen het eigen Samenwerkingsverband.

Het DB zal daarover intern nog verder doorpraten en bezien hoe de communicatie met de leden verbeterd kan worden, hoe de betrokkenheid van de leden bij hun eigen vereniging adequaat gestalte kan krijgen.

Een middel daartoe is om de oversten via dit Bulletin op de hoogte te houden van zaken die aller aandacht vragen. Er zijn natuurlijk allerlei formele en informele contacten tussen oversten en besturen van religieuze instituten. Mochten er bij die ontmoetingen zaken ter sprake komen die ook in de Algemene Vergadering aan de orde zijn geweest of zullen komen, wilt u dan aan het DB uw reacties laten weten en ook uw verwachtingen ten aanzien van onderwerpen die naar uw oordeel de aandacht van de KNR verdienen?

Een tweede resultaat van de evaluatie is dat het DB gaat werken aan het opstellen van een nieuw beleidsplan. Het vorige dateert van juni 2000 en was bedoeld voor de periode tot en met 2006.

De religieuze instituten veranderen, de KNR is veranderd, de omstandigheden zijn veranderd: meer dan genoeg redenen om samen te bezien waar de religieuze instituten en de KNR de komende jaren voor willen en moeten staan en hoe wij samen bepaalde zaken gefaseerd willen gaan aanpakken. Het DB streeft er naar om aan de AV van juni 2005 zo'n plan voor te leggen. Het opstellen ervan kan en wil het DB

niet alleen doen: er zal medewerking worden gevraagd.

In de juni-vergadering heeft het DB een ontmoeting gehad met de voorzitter en de secretaris van het 'Katholiek Centrum Nederland, de heren E. de Jong en H. Pieper. In het KCN werken sinds kort de katholieke maatschappelijke organisaties samen. Een belangrijk aandachtspunt is de spiritualiteit binnen die organisaties: niet alleen 'effectief en efficiënt' dienen het werk te kenmerken, maar ook de aandacht voor waarden, empathie en betrokkenheid zijn van belang. De beleidsnota van het KCN heet dan ook "De ontzieling voorbij". Men wil verder een verbindend en stimulerend knooppunt zijn voor allerlei initiatieven van die katholieke organisaties.

In de september-vergadering ontmoette het DB een delegatie van het Bestuur van 'Hulp en Recht', onder leiding van de nieuwe voorzitter, mw mr S. Horstink – von Meyenfeld. Men wil meer aandacht gaan besteden aan preventie van seksueel misbruik. Concrete plannen volgen. Men sprak ook de duidelijke hoop uit dat religieuze instituten 'Hulp en Recht' blijven zien als de eigen organisatie die hen terzijde wil en moet staan indien men, op welke manier dan ook, direct met seksueel misbruik geconfronteerd wordt.

Een belangrijk onderwerp voor de komende Algemene Vergadering is de relatie tussen KNR en de Unie Nederlandse Katholieke Vrouwenbeweging. De SNVR was daar lid van en het DB zal de AV beargumenteerd voorstellen dat de nieuwe KNR ook lid wordt.

Op 6 augustus overleed fr Gerard Verstijnen cmm. Hij was jarenlang voorzitter van AMA en sinds kort benoemd als voorzitter CMBR. Evenals zijn medebroeders zal de KNR hem missen.

Ad Leys

U heeft mijn hart met vreugde vervuld Zr Elizabeth van der Wilk op

De keuze van zr Elizabeth van der Wilk voor een combinatie van religieus leven met een wetenschappelijke carrière was indertijd uitzonderlijk voor vrouwen. Door haar interesse voor geologie kwam ze in een mannenwereld terecht en dat beviel haar prima. Het bereiken van de VUT-gerechtigde leeftijd was voor haar geen reden om het wat rustiger aan te doen. Onderstaand de beknopte weergave van een gesprek met een gedreven en vreugdevol zoekster.

Oorlogsjaren

Elizabeth – Bep voor intimi - werd in 1935 in Den Haag geboren als oudste van vijf zeer gewenste dochters. Vader was heel bekwaam als pianomaker en actief in de arbeidersbeweging. Moeder werkte voor haar huwelijk op kantoor. Elizabeth heeft de oorlog heel bewust meegemaakt en er levendige herinneringen aan overgehouden. Elizabeth: *We zaten in de vluchtlinie van de V-2's. Je kon die altijd over horen komen, maar wanneer het geluid van toon veranderde wist je dat ze naar beneden kwamen. Op een dag was ik naar de slager en mijn moeder stond doodsangsten uit, toen ze zo'n V-2 hoorde neerkomen. Gelukkig raakte niemand gedeerd, want het projectiel was op een open terrein in de buurt gevallen. Tijdens de hongerwinter hadden we een 'hoge hoedkachel', waarop vaak suikerbietenschijven stonden te stoven. Er was natuurlijk een groot tekort aan brandstof en zodoende verdwenen veel gebonden jaargangen van de Katholieke Illustratie in die kachel. Bij het licht van het kachelvuur nam ik die bladen nog snel even door, alvorens ze aan de vlammen prijs te geven. Omdat haar vader vanwege klussen op het platteland vaak voor meerdere dagen van huis was voelde Elizabeth zich als oudste dochter samen met haar moeder verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van het gezin. Tijdens het laatste oorlogsjaar werd geen onderwijs gegeven. In de scholen waren evacuéés in ondergebracht. Elizabeth: *We kwamen nog wel op school, wanneer er voedsel werd uitgedeeld. Je werd gekeurd om te bepalen of je daarvoor in aanmerking kwam en ik mocht driemaal per week naar school om voedsel te halen, maar mijn zusje mocht wel zes keer. Dat vond ik niet eerlijk, want zij was veel dikker. Later begreep ik pas dat haar dikte veroor-**

zaakt was door hongeroedeem. Op het eind van de hongerwinter zag je nauwelijks meer spelende kinderen. Ze hadden gewoon geen energie meer. Toen kwamen in 1945 de Amerikaanse kaken. Daar moest je stevig op kauwen, want die waren heel hard (je kreeg er ontzettende pijn van in je kaken, dus kon je er niet te veel van eten). Ze waren licht verteerbaar en dus heel geschikt voor ondervoede mensen. Vervolgens kwam er Argentijns vlees en reuzel. Dat was veel te vet, waardoor veel mensen er last van kregen. Wat ik me ook herinner uit die tijd is dat ik een blauwe cape had, die gemaakt was van een deken. Na een fikse regenbui was ik helemaal doorweekt en zag ik blauw van de verf, die uitgelopen was.

Onderwijzeres

Na voltooiing van de lagere school (in 1947) mocht ze naar de MULO, waar ze de eerste klas kon overslaan. Na de middelbare school werden haar drie keuzemogelijkheden voor gehouden: verpleegster, kleuterleidster en onderwijzeres. Elizabeth: *Ik wilde geen verpleegster worden, geen denken aan. Voor kleuterleidster moest je kunnen tekenen en zingen; dat kon ik niet. Dus resteerde slechts het derde. Aangezien ze van jongs af aan bij de Dominicanessen op school had gezeten ging ze na de MULO naar de interne kweekschool in Neerbosch (Nijmegen). Haar ouders hadden duidelijk gemaakt dat ze er niet op hoefde te rekenen thuis weer terecht te kunnen, wanneer het haar niet zou bevallen. Door alle meisjesboeken die ze had verslonden was haar beeld van kostscholen sterk geromantiseerd. Maar de werkelijkheid viel tegen en na veertien dagen was ze het daar eigenlijk al beu. Elizabeth: *We moesten heel vroeg opstaan,**

*heel vroeg weer naar bed en we leidden een veel meer ingeperkt leven dan ik thuis gewend was geweest. Toch zette ze door en na vier jaar kweekschool kreeg ze op haar achttiende een invalsbaan op een jongensschool in de Schilderswijk in Den Haag. Het hoofd van de school zag niet veel heil in de zóveelste leerkracht voor de eerste klassen en zei haar dan ook: *Ik verwacht niet dat je ze wat leert, als je ze maar stil houdt.**

Na een paar maanden kreeg ze een tijdelijke aanstelling aan een school in De Lier (thans gemeente Westland), waar veel bloembollenkwekers woonden. Dat vond ze heel plezierig, want de kinderen brachten steeds nieuw gekweekte varianten mee, die je nog niet eerder had gezien. Na korte tijd kwam echter het verzoek om onderwijzeres te worden aan de school in de Braamstraat (Den Haag). Daar heeft Elizabeth vier jaar gewerkt, terwijl ze haar vrije tijd benutte voor studie: eerst de hoofdakke. Op de kweekschool had ze ontdekt, wat ze eigenlijk wilde studeren: geologie. Maar haar vooropleiding was daarvoor niet toereikend. Dus ging ze op drie doordeweekse avonden en op zaterdagmiddag weer naar school. Dat deed ze samen met haar zus, die koos voor HBS- a, terwijl Elizabeth zelf de b-richting deed. De zussen vernamen gelijktijdig het heuglijke bericht dat ze geslaagd waren voor het eindexamen. De zus van Elizabeth fietste daarop trots met twee handen in de lucht de straat in van het ouderlijk huis, zodat het thuisfront al van verre kon delen in de feestvreugde.

Geologie

Met het HBS-diploma op zak kon Elizabeth dus geologie gaan studeren in Leiden. Ze combineerde de studie met invalswerk en part-time banen op verschillende scholen, van lagere school tot en met HBS. Na een jaar had ze het vertrouwen dat het wel zou lukken. Doordat ze het stenoschrift beheerste, kon ze gemakkelijk dictaten opnemen. In die jaren werd ze voor het eerst verliefd, maar het vooruitzicht haar hele leven tegen “zo’n knul” aan te moeten zitten kijken, stond haar niet aan. Ze

was op zoek naar iets of iemand dat/die haar zou kunnen overstijgen. Na langdurig wikken en wegen was de conclusie onontkoombaar: alleen God voldeed aan dat criterium.

Regelmatig ging ze in haar vrije tijd naar het toenmalige hoofd van de school, waar ze gewerkt had. Die was ’s avonds vaak met correctiewerk bezig. Na verloop van tijd zei Elizabeth: *Geef mij ook maar een stapeltje.* Van het een kwam het ander en de avondlijke samenwerking ontwikkelde zich tot een hechte vriendschap. Tussen het nakijken van rekenwerk en dictees kwam ook de toekomst wel eens ter sprake en de mogelijkheid om lid van een Dominicaanse congregatie te worden. Het werd haar met klem ontraden. In de jaren zestig werd er bepaald niet lichtzinnig over zulke beslissingen gedacht. Maar Elizabeth wist wat ze wilde en aangezien ze studie bijzonder belangrijk vond lag de keuze voor Dominicaans religieus leven voor de hand. *'Contemplari et contemplata aliis tradere'* - 'Wat je door bezinning hebt gewonnen aan anderen doorgeven', heet het in de Orde en dat motto was en is Elizabeth op het lijf geschreven. De overste van de Dominicanessen van Neerbosch drong er op aan dat Elizabeth eerst haar studie zou afmaken voordat zij zou intreden. Vrouwen die in de congregatie een opleiding volgden en nadien uittraden werden toen namelijk nog als profiteurs beschouwd.

Leiden

Elizabeth deed onder andere geologisch veldwerk in Frankrijk en Spanje en bezocht daar de Dominicaanse plaatsen, samen met haar vroegere schoolhoofd, die uiteindelijk – inmiddels achttien jaar geleden - definitief is overgestapt naar de contemplatieve tak van de Dominicanessen in Caleruega, 160 km ten noorden van Madrid. Toen ze medio jaren zestig haar geologie-studie had afgerond en vroeg om te mogen intreden in de congregatie van Dominicanessen te Neerbosch, was de vraag: *Wat wil jij?* Elizabeth liet de keuze tussen onderwijzeres en wetenschappelijk medewerker over aan de algemene overste, die vond dat ze het beste aan de universiteit kon blijven werken. Zodoende werd ze de eerste zuster in haar

instituut die alleen ging wonen. Wie haar verweet geen *kloosterling* te zijn had feitelijk gelijk, want ze heeft nooit in een klooster gewoond. Ook qua kleding en vorming onderscheidde ze zich. Doorgaans liep ze gewoon in burgerkleding, terwijl alle zusters destijds nog een habijt droegen. En in afwijking van de generatie zusters vóór haar had Bisschop Bekkers toestemming verleend om noviciaat en postulaat in de weekends in Nijmegen te doen.

In Leiden werkte Elizabeth indertijd als wetenschappelijk medewerker. Ze gaf leiding aan een lab, verzorgde colleges en voelde er zich als een vis in het water. Toen ze echter vernam dat het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie een educatieve dienst ging oprichten leek dat een taak die haar op het lijf geschreven was, vooral vanwege haar gevarieerde en ruime ervaring in het onderwijs. Dus maakte ze de overstap naar genoemd museum, dat na verloop van tijd fuseerde met het Rijksmuseum van natuurlijke historie. In 1996 kon ze officieel met de VUT, maar daar was ze nog niet aan toe. Toen de nieuwbouw van het gefuseerde museum in 1998 de deuren voor het publiek opende, stopte ze met betaald werk. Sinds dat jaar werkt ze er als vrijwilligster vijf ochtenden per week. Momenteel stelt ze een educatief programma over "systeem aarde" samen¹.

Dominicus

Al jarenlang gaat ze rond Pasen en in de zomer een maand naar Caleruega (Spanje), waar haar vriendin en medezuster deel uitmaakt van de contemplatieve Dominicaanse gemeenschap. Zo'n verblijf geeft haar meer energie; ze laadt zich er geestelijk weer helemaal op.

Dat is ook wel nodig, want ze heeft naast het museumwerk ook nog enkele taken in Dominicaans verband. Dit jaar woonde ze in Caleruega een internationale bijeenkomst bij van afgevaardigden van Dominicaanse congregaties. Er zijn wereldwijd ongeveer 28.000

Dominicanessen en juist die internationale contacten ervaart ze als inspirerend en blikverruimend. Elizabeth is voorzitter van de Commissie Bijdragen (solidariteitsfonds van het instituut) en redactielid van *Dominicaans Perspectief*, hét Dominicaans tijdschrift in Nederland, vertegenwoordigster voor Espaces (Brussel) en ze levert kopij voor het congregatiebulletin. Als bestuurslid van de Van Zeelandstichting en van stichting Catharinahof behartigt ze de belangen van haar oudere medezusters. Ze is tenslotte ook secretaris van de beoordelingscommissie, die de prioriteiten vaststelt voor het fonds van de Dominicanen.

Ze zou dolgraag tijd hebben om piano te spelen, om nog meer te lezen, hele einden te fietzen. Elizabeth houdt er ook van om tegelijkertijd te lezen en te breien. Dergelijke bezigheden, waarbij actie en contemplatie moeiteloos in elkaar overgaan, houden haar in balans, een ervaring die ze graag met anderen wil delen. Vandaar haar bijdrage aan de totstandkoming van de website *In Balans*. In alle opzichten grensverleggend bezig zijn, dat is de uitdaging waarvoor zij zich als Dominicanes gesteld ziet. Want Dominicaanse mensen zoeken aldoor naar wegen om een dialoog te beginnen 'aan de grenzen' - daar waar maatschappelijke en godsdienstige scheidslijnen lopen. Juist anno 2004 is het daarbij essentieel om naast alle verschillen punten van overeenkomst te kunnen zien.

De volgende Psalmverzen zijn z'r Elisabeth uit het hart gegrepen:

- 8 U geeft mijn hart meer vreugde
dan overvloed aan most en koren hun
geven kan.
9 In vrede ga ik liggen en slaap terstond,
U alleen, HEER, laat mij leven,
ongestoord, vol vertrouwen.

Uit: Psalm 4 **U alleen laat mij leven**

¹ Naturalis, het Nationaal Natuurhistorisch Museum, is voor velen een leerzame en ontspannen bestemming (<http://www.naturalis.nl>) voor een uitstapje.

Bestuurswisselingen

Zusters Sociëteit van JMJ

Het Generaal Bestuur van de Sociëteit van JMJ heeft als provinciaal bestuur benoemd

Zuster Laetitia Aarnink, provinciale overste

Zuster Lies Schuurman, bestuurslid

Zuster Trudy de Vogel, bestuurslid

Monialen van de Ongeschoeide Karmel

Voor de periode van 2004-2007 is gekozen tot voorzitter van de Federatie:

Zuster Lucia van Steensel.

Tot raadsleden zijn gekozen:

Zuster Joanna Stradmeijer

Zuster Mariette de Charro

Zuster Bernadette Koenegras.

Zusters Ursulinen van Bergen

Tijdens het Kapittel is zuster Renée de Jong herkozen als algemeen overste van de congregatie van de Zusters Ursulinen van Bergen.

Verder zijn in het bestuur herkozen:

Zuster Marie José de Kok en Zuster Gabriële Weenink.

Zusters Dominicanessen van Voorschoten

Het Algemeen Kapittel van de congregatie van de Heilige Catharina van Siëna heeft het volgende bestuur gekozen.

Zuster Marie-Laurence Teeuwen, algemene overste

Zuster Paula van den Berg

Zuster Regina Plat

Zuster Bernardine Visser

Congregatie Charitas

Onder voorzitterschap van bisschop M.P.M. Muskens is het algemeen bestuur voor de Congregatie Charitas gekozen.

Zuster Lidwina van Rattingen, algemeen overste

Zuster Paschalis van Wesel, bestuurslid

Zuster Felicia Verstraaten, bestuurslid.

Minderbroeders Franciscanen

Het bestuur van de Nederlandse Provincie van de Minderbroeders Franciscanen heeft enkele nieuwe leden gekozen; deze verkiezing was noodzakelijk vanwege het overlijden van minister-provinciaal Henk Geraedts op 3 augustus.

Het nieuwe bestuur is als volgt samengesteld

Jan van den Eijnden, minister-provinciaal

Frans Gerritsma, vice-provinciaal

Ton Peters, bestuurslid

Ben Bolmer, bestuurslid

Clemens van Weelden, bestuurslid

Fer van der Reijken, bestuurslid

Medische Missiezuster

Zuster Sylvia Platte volgt zuster Hanny Heselaars op als coördinator van de Medische Missiezusters van District Nederland-België.

Broeders van Onze Lieve Vrouw van Lourdes

Het Kapittel van de Congregatie der Broeders van Onze Lieve Vrouw van Lourdes heeft een nieuw Algemeen Bestuur benoemd.

Broeder Theo van den Boer, algemeen overste

Broeder Theo Bekkers, algemeen vicaris

Broeder Polykarpus Sin Siong, raadslid

Broeder Staf Tistaert, raadslid

Broeder Tarcisius Kasino, raadslid

Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid

Het Algemeen bestuur van de zusters van de Goddelijke Voorzienigheid heeft een nieuw bestuurs-team benoemd voor de Nederlandse Regio.

Zuster Bernadette Frenken, regionaal overste

Zuster Anne Veugelers, regionaal raadslid,

Zuster Monique Baetsen, regionaal raadslid

Zuster Paule Houtvast, regionaal raadslid en econome.

Werken in het hart van de congregatie

Sinds 1991 werkt theologe Will Verhoef als pastoraal beleidsmedewerkster bij de zusters Ursulinen van Bergen. Ze is in de loop der jaren steeds meer vertrouwd geraakt met de zusters en met de spiritualiteit van Angela Merici. In onderstaande bijdrage vertelt Will hoe zij in het algemeen de kansen én de risico's ziet van werknemers in een soortgelijke functie als de hare.

Will Verhoef (Haarlem, 1950) was al vroeg actief in het jeugdwerk, in scouting-groepen en jongerenkoor. Vanaf haar vijftiende verricht ze betaald werk. In 1978 aanvaardde ze een baan op het Diocesaan Pastoraal Centrum van het bisdom Haarlem. De positie van vrouwen in de kerk wekte haar interesse in de theologie. Ze richtte, samen met Riky Settels van het Katholiek Vrouwengilde, de werkgroep Mirjam op, die zich in het bisdom Haarlem sterk maakte voor de positie van vrouwen in de kerk². Maar Will wilde meer weten. Ze schreef zich in aan Hogeschool de Horst (Driebergen/Zeist) voor de richting theologie en maatschappij. Daar werd gewerkt aan een bevrijdingstheologie voor de Nederlandse context, vanuit de positie van de minst machtigen. Geleidelijk ontdekte ze de theologie zelf als analytisch instrument. De scheidlijn tussen theologie en ideologie is dun, zodat godsdiensten twee gezichten hebben. Dat lees je al in de Schrift: de Aanwezige is God tussen de goden, een Bevrijder van de goden en grootheden die mensen klein houden en onderwerpen. Na voltooiing van haar HBO-opleiding studeerde Will aansluitend nog doctoraal theologie in Utrecht.

De eerste echte kennismaking met religieuzen was in de jaren zeventig. Via het jongerenkoor kwam ze in contact met een gemeenschap van Broeders van Maastricht in Haarlem. Onder de jonge broeders gonsde het zoals overal elders van vernieuwingsdrang. Mensen zochten naar nieuwe leefvormen om hun idealen gestalte te geven. Enkele broeders dachten aan een gemengde woon- en werkgemeenschap, van vrouwen en mannen, 'leken' en religieuzen. Maar de congregatie bleek er nog niet rijp

voor; vijf jonge broeders traden tegelijkertijd uit. Later woonde Will met haar toenmalige partner in bij de franciscanen in Haarlem. Elke vrijdagavond kwam daar een grote groep jonge mensen samen die deelden in het leven van de gemeenschap. De gesprekken liepen vaak tot in de kleine uurtjes, en de vriendengroep werd een leefgemeenschap 'op afstand': men deelde lief en leed. Wat Will erg aansprak was de ervaring om deel te zijn van een grotere gemeenschap.

pastoraal beleidsmedewerkster

Will kwam ook regelmatig Ursulinen tegen. In de Werkgroep Mirjam, en ook later als participant bij de Vereniging voor Theologie en Maatschappij, waar ze als studiesecretaris werkte. Het leek haar een congregatie waarin ze zich thuis zou voelen. Het was dan ook niet vreemd dat zij belangstelling had voor de vacature, die was ontstaan na het vertrek van de rector. De zusters Ursulinen hadden altijd een rector gehad. Als katholieke onderwijzeressen hebben zij steeds veel aandacht besteed aan de eigen vorming. Toen begin jaren negentig duidelijk was dat er geen nieuwe rector meer zou komen was de vraag wie het bestuur kon ondersteunen op het vlak van theologie en gemeenschapsleven. Tijdens het kapittel van de zusters was gesproken over een theologisch vormingwerkster. Maar het werd uiteindelijk een pastoraal beleidsmedewerkster.

Will: Ik ben begonnen in een andere context. Het ging toen nog niet zozeer om bestuurbaarheid. De taakomschrijving kwam eigenlijk geleidelijk tot stand. Er is gekozen voor een brede omschrijving van pastoraat, waarin gemeenschapsopbouw centraal staat. Ik heb geen taken op het gebied van persoonlijk pas-

---

² Sinds enkele jaren 'slaapt' deze werkgroep.

toraat. Daarvoor zijn twee pastores aangesteld.

Will werkt op beleidsniveau. Ze woont bestuursvergaderingen bij voorzover er onderwerpen geagendeerd zijn, die op haar terrein liggen. Met het bestuur werkte ze aan een visie op pastoraat. Zo werd ook de aanstelling van een pastoraal werkende voorbereid, voor persoonlijk pastoraat en liturgische taken. Het was noodzakelijk onderscheid te maken tussen de beroepsverantwoordelijkheid van de pastor en de bestuurlijke verantwoordelijkheden. Ieders taken en mandaten moeten steeds zorgvuldig worden afgebakend en omschreven. Will heeft meegedacht over de omschrijving van functies van contactpersonen en pastores. Er is nog steeds een breed vormingsaanbod waarin ze een grote rol vervult. Zo is er een programma waar de gehele gemeenschap aan meedoet, maar ook bijbelgroepen en programma's rond geloven in deze tijd. Medewerkers moeten goed geïnformeerd zijn over de achtergronden van religieus leven, vooral degenen die een functie vervullen in het leven van de gemeenschap. Ook dat hoort tot haar taken. De uiteindelijke beleidsmatige verantwoordelijkheid blijft bij het bestuur.

Er zijn in de laatste tien jaar meer beleidsmedewerkers bij congregaties gekomen. Maar het gaat niet altijd even goed. Sommige verdwenen met stille trom. Will: *Wat deze functies zo bijzonder maakt én tegelijkertijd lastig, is dat je beroepskracht bent in een private setting. Het is belangrijk een zakelijk zo helder mogelijke verhouding te hebben. Maar je kunt te maken krijgen met bestuurswisselingen, of met verschillen van inzicht in een bestuur. Het kan gebeuren dat alles wat je meende bereikt te hebben weer op de helling staat. Als je werkt op het vlak van spiritualiteit en gemeenschapsleven, komt daarbij dat het gaat om een teer en intiem gebied, ook voor jezelf. Al ben je formeel werknemer dan heeft het werk wat je doet zozeer te maken met wat de zusters ter harte gaat, omdat het raakt aan hun spiritualiteit. Je kunt daarin niet puur zakelijk en afstandelijk functioneren. Je wordt actief deelnemer in de spirituele geschiedenis van een*

gemeenschap. Die ontvang je, maar die geef je ook mede vorm, al was het maar doordat je nauw betrokken bent in de zoektocht naar een eigentijdse formulering ervan. Je moet het aandurven om daarin mee te gaan, anders kun je niet trouw zijn aan de geest van deze gemeenschap.

In een functie als deze moet je bereid en in staat zijn om jezelf een beetje tussen haakjes te zetten. Dat betekent dat je in zekere zin moet opgeven om een buitenstaander te zijn en bereid zijn om erin te kruipen, of het over je te laten komen. Dat niet alle beleidsmedewerkers daar zin in hebben, werd me duidelijk toen ik eens iemand hoorde spreken over 'ongewenste spiritualiteit op de werkplek'. Dat drukt precies de complexiteit uit, vind ik. De grenzen van de gewone arbeidsverhouding worden in deze banen overschreden. Wederzijds vertrouwen is daarom een wezenlijk element. De zusters moeten er op kunnen vertrouwen dat de voortgang van het spirituele leven bij een pastoraal beleidsmedewerkster in goede handen is. De medewerkster moet zich op haar beurt ook gedragen en gesteund weten, zodat zij haar eigen bewogenheid in kan zetten. Het is over en weer een waagstuk. Want ook al houd je als bestuur formeel de eindverantwoordelijkheid, zal het toch vaak zo zijn dat het besturen aan tijd of scholing ontbreekt om te benoemen waarom ze iets wel of niet goedvinden. Als er zich daar iets van begint af te tekenen, is het vaak al te laat. In de praktijk is gebleken dat het afbreukrisico in dergelijke functies groot is. Er kunnen bijvoorbeeld conflicten ontstaan in de gemeenschap over de stijl van besturen. Of er kan een priester-adviseur op de achtergrond actief blijven die een 'leek' (of vrouw) in zo'n functie helemaal niet ziet zitten, en aan wie de zusters menen loyaal te moeten zijn. De kans bestaat dat de beleidsmedewerker geofferd wordt om de eenheid in een gemeenschap te herstellen. Er staat dan gewoon teveel op het spel. Veel praten, weten dat je het eens bent over de gevolgde lijn, lijkt mij een voorwaarde voor een vruchtbare verhouding. En ieder woord serieus nemen. Ik las een aardige beschouwing over het proces van fusering op het bureau van de samen op weg (SOW) – kerken. Men had daar

een organisatieadviesbureau bijgehaald. Het bedrijfsjargon dat daar gebruikt werd, werd als verfrissend en verhelderend ervaren. Maar op een gegeven moment begon het SOW-bureau zelf in die termen met haar achterban te communiceren. Men sprak over klanten, stakeholders en producten. Dit soort taal gaat uit van een belangentegenstelling. De gemeenten begonnen zich steeds meer te verzetten. Het tere 'wij', dat voor het SOW-proces een voorwaarde was, werd teniet gedaan. Steeds meer werd het 'ieder voor zich'. Achteraf kun je constateren dat dergelijke interventies heel vervreemdend kunnen uitpakken. Je kunt als beroepskracht met de beste bedoelingen heel oneigenlijke processen initiëren en begeleiden. Daarom is getrouwheid aan het wezen van de gemeenschap zo essentieel.

Will besteedt veel tijd aan het doorgronden, benoemen en communiceren van de spiritualiteit van de Ursulinen van Bergen. Ze was nauw betrokken bij alle activiteiten in het kader van het 100-jarig bestaan van de congregatie, de videoband met portretten van zusters, de historische studie door José Eijt³. Ze heeft twee pelgrimages naar Brescia, de plaats waar Angela Merici ooit de Compagnie van St. Ursula begon, (mee) voorbereid en begeleid. Dit voorjaar was er kapittel, waarbij een groot deel van het zittende bestuur herkozen is. Onlangs is door het bestuur besloten dat men wil gaan bekijken wat kenmerkend is voor de zusters Ursulinen van Bergen.

uitdiepen en ondersteunen

Will: In een krimpende gemeenschap wordt nog steeds een groot beroep gedaan op bestuurskracht, al dan niet ondersteund door beleidsmedewerkers. Het is niet zo, dat besturen als de gemeenschap kleiner wordt, meer tijd krijgen voor persoonlijke contacten met de zusters. Het vraagt analytische en organisatorische vaardigheden van bestuursleden om te waarborgen dat je als gemeenschap zelfbesturend bent en blijft. De realiteit is ook dat steeds minder mensen kunnen overzien wat nodig is. Kapittels veranderen daardoor van

karakter en vragen veel voorwerk van een bestuur. En met delegeren ben je niet meteen ontlast. Het begeleiden van je medewerkers kan een omvangrijke taak zijn. Of je krijgt te maken met het fuseren van huizen, of de instroom van leken. Sinds kort zijn er hier leken komen wonen op de Uuthof. Het drukt ons opnieuw met de neus op de noodzaak om na te gaan hoe we de eigen religieuze cultuur kunnen garanderen. Het uitdiepen en ondersteunen van de spiritualiteit en identiteit van een congregatie blijft daarom van vitaal belang.

---

³ Zorgen in Gods naam. Ursulinen van Bergen 1898-1998. Hilversum 1998, Verloren

Nationale Vredesdag voor Religieuzen

Op 16 september vond de 16e nationale vredesdag voor religieuzen plaats.

Deze werd bezocht door meer dan driehonderd vrouwelijke religieuzen en één pater!

Het motto van de dag was: "Solidariteit als basis voor vrede."

De organiserende "Werkgroep Vredesvraagstukken" had zich vooraf verdiept in de vraag waar het in onze wereld met die solidariteit naar toe gaat. Dit riep het beeld op van een immense oceaanstomer, die de werkgroep "*Quo Vadis?*" doopte.

De machten, die op "*Quo Vadis?*" de bovenaan voeren zijn die van kapitaal, wapens, superioriteit, egoïsme en individualisering. Deze zeezeus heeft een aantal actieve sleepbootjes nodig om in de veilige haven te komen van gerechtigheid en vrede. Met sleepbootjes van solidariteit valt er nog veel te redden.

Lieve Troch, docente aan de universiteit van Nijmegen en te Sao Paola in Brasil was als gastspreker uitgenodigd voor deze dag. Zij had een bemoedigende boodschap voor haar gehoor.

Solidariteit

Solidariteit is uit geweest. De tijd van het groeiende bewustzijn van individuele mogelijkheden heeft veel solidariteit verdrongen, maar Lieve Troch ziet bij haar studenten weer belangstelling voor solidariteit herleven. Lieve gaf haar visie op solidariteit.

Zij citeerde hiertoe psalm 85: "*Genade en trouw(= waarheid) zullen elkaar ontmoeten, gerechtigheid en vrede elkaar omhelzen*"

Pas als de werkelijkheid, de waarheid wordt onthuld, wordt de solidariteit betrouwbaar en waarachtig. Gerechtigheid en vrede zijn de vruchten van solidariteit.

Prikkelend werkte het citaat van de dichter Adrienne Rich over haar visie op solidariteit: *Met wie heb je je lot verbonden? Waar komt je kracht vandaan?*

Het is triest te zien, dat het woord solidariteit in de politiek wordt misbruikt. Hierdoor worden we in de boot genomen! Solidariteit wordt voor het karretje gespannen van de economie. Die moet immers weer gaan aantrekken. Er moeten banen worden gecreëerd. Er moet winst worden gemaakt. Daar moeten de burgers voor inleveren. De burger wordt belast en het bedrijfsleven wordt ontlast. Er vallen veel ontslagen, de prijzen gaan omhoog, de werkweek wordt verlengd. En wat gebeurt er in de gezondheidszorg, in de ouderenzorg, in het onderwijs?

Wat er in de maatschappij aan solidariteit is opgebouwd wordt afgebroken.

Het woord solidariteit wordt misbruikt, want er wordt geen gerechtigheid en dus geen vrede door bewerkt. De boot zwalkt. Maar gerechtigheid verdraagt geen zwalken. We varen niet wel!

Argwaan en ongehoorzaamheid zijn niet de deugden, die religieuzen goed liggen. Die kwaliteiten werden tijdens de religieuze vorming juist ontmoedigd.

Maar als het beleid de zwakkeren steeds zwakker maakt, dienen we ons af te vragen hoe dit uitpakt. Zo word je argwanend. We moeten ongehoorzaam durven zijn aan zo'n beleid. Dat is gehoorzamen aan het ideaal van gerechtigheid en vrede.

Gevaarlijke herinnering

Religieuzen hebben altijd gevochten voor mensen in de marge. Voor wie geen onderwijs genoot, voor wie bij ziekte of ouderdom geen

verzorging had. En op de dag van vandaag voor wie vluchten en asiel vragen. Dat is een herinnering, die we moeten koesteren. Het geeft weerstand en kracht bij machteloosheid en schuldgevoelens. Herinneringen zijn belangrijk in de strijd tegen het onrecht. Zij zullen ons helpen om op koers te blijven. Mensen met creativiteit en dromen zijn ook roergangers.

“Creativiteit en dromen stoppen niet met leeftijd”, betoogde Lieve.

Blijf daarom verhalen van hoop. Het laatste woord is niet aan wie ongerechtigheid doen, maar aan wie bevrijding doen, gerechtigheid en vrede.

En weer citeerde zij Adrienne Rich:

Mijn hart is geraakt door alles wat ik niet kan redden

zoveel is er verwoest

Ik wil mijn lot delen met wie koppig

eeuw na eeuw

zonder buitengewone kracht

de wereld opbouwen.

Actie

Onze solidariteit krijgt vorm en wordt opgeroepen door twee kerkbeelden, door de kerk als piramide en door de kerk als Volk Gods, als ecclesia in een cirkel verbeeld.

Onze daden van solidariteit als caritas en hervorming spelen zich eerder af vanuit de spiritualiteit van een piramidale kerk. Solidariteit als bevrijding en gerechtigheid komen voort uit de spiritualiteit van kerk als Gods Volk. Beide kerkbeelden kom je tegen en zijn soms ook te herkennen in jezelf. Het vraagt strategie om daarin je weg te zoeken.

Het samenzijn onder dit motto heeft er toe geleid een brief te sturen aan de Minister President. Hierin werd wantrouwen geuit ten aanzien van de te verwachten bezuinigingen.

Er is aan de politiek een appèl gedaan om het woord solidariteit niet vals te gebruiken.

Vanuit deze bijeenkomst is ook de KNR opgeroepen om zich over het huidige regeringsbeleid uit te spreken.

De sleepboten

Op de namiddag werden sleepbootgroepen gevormd, die de koers van de “*Quo Vadis?*” zouden kunnen wijzigen.

Er was een sleepboot tegen discriminatie en superioriteit en een tegen manipulatie en onechtheid. Er waren sleepboten tegen de honger, de zelfvoldaanheid, misbruik van mensen en de macht van het geld. Zo werd er gezocht naar manieren om vorm te geven aan solidariteit.

De dag werd besloten met een eigenzinnige viering, waarin de vormen van solidariteit vanuit de sleepbootgroepen bijeen werden gebracht en openbaar gemaakt. Zingend, bid-dend werden zij bekrachtigd.

Op deze wijze hebben we samen geprobeerd om de problemen temidden waarvan wij leven beter te begrijpen,

om de concrete situatie telkens opnieuw onder ogen te zien.

om te onderscheiden, welke betrokkenheid gevraagd wordt en

om bij te dragen aan het herscheppen van de samenleving.

(uit de intentieverklaring van de werkgroep)

Blij en geïnspireerd door elkaar gingen we naar huis.

Zr. Aloysa van Amersfoort

Geïnteresseerden kunnen een kopie van de protestbrief aan de premier en het uitgebreide verslag opvragen via T: 073 – 6921 388
--

Vanuit Rome niets nieuws

De Unie Nederlandse Katholieke Vrouwenbeweging (Unie NKV) is niet blij met de laatste brief van de Pauselijke Congregatie voor het Geloof.

De Unie NKV vindt dat in genoemd schrijven oude rolpatronen worden herbevestigd in plaats van ze vanuit de wereld van nu kritisch ter discussie te stellen.

Zo leest men er weliswaar veel over de plichten van de moeder maar slechts heel weinig over die van de vader. Waarom wordt er alleen met betrekking tot vrouwen over de combinatie gezin en betaalde baan gesproken? Waar blijft de vraag naar de gedeelde/gezamenlijke verantwoordelijkheid van beide partners voor zorg en werk thuis en werk buitenshuis?”, aldus de Unie NKV.

Vastberaden wijst de Unie NKV het verwijt van de hand dat de inzet (strijd) voor gelijkberechtiging van vrouwen gericht is op ‘nivelleren’ die tot een ‘versluiting van de onderlinge verschillen tussen man en vrouw’ leidt. En dat het feminisme er de oorzaak van is dat man en vrouw als ‘tegenstanders’ tegenover elkaar komen te staan en ‘noodlottige gevol-

gen voor de structuur van het gezin’ zou hebben: “Gelijkwaardigheid én verschil zijn onontbeerlijk voor een vruchtbare samenwerking. Om de zo noodzakelijke taken in kerk en maatschappij met succes te kunnen vervullen, is zowel een vrouwelijke en als een mannelijke component nodig, die beide op gelijkwaardige manier moeten worden ingebracht”, vindt de Unie NKV.

De Unie NKV is er van overtuigd dat dit schrijven, dat vanuit een wereldvreemd en patriarchaal perspectief is geschreven, “niets positiefs voor vrouwen en mannen zal bewerkstelligen, maar dat het eerder het aanzien van de kerk zal schaden.

Gezien alle problemen waarmee de kerk ook in Nederland te kampen heeft, kan men dit schrijven bepaald niet als oplossingsgericht betitelen”. De Unie NKV zal echter niet bij de pakken gaan neerzitten; zij wil zich ook in de toekomst blijven inzetten voor vernieuwing en een volwaardige positie van de vrouw in zowel kerk als maatschappij.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met E. Blom, T: 033-4945488

Varia / korte berichten

Opgeheven postbus-adressen

Als gevolg van de nauwere samenwerking van de Samenwerkingsverbanden en de KNR binnen de éne conferentie per 1 januari 2004 zijn de postbussen van de Samenwerkingsverbanden niet meer bruikbaar. Wilt u derhalve controleren of Postbus 112 (SNVR), Postbus 260 (SBCN) en Postbus 298 (SNPR) uit uw bestanden verwijderd zijn. U kunt voortaan alle correspondentie richten aan KNR, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch.

In het telefonisch-, fax- en elektronisch verkeer zijn geen wijzigingen opgetreden.

Kaartenserie Augustijnen

Zoals bekend is er in Eindhoven een Augustijns Instituut annex een zeer uitgebreide, in Augustinus gespecialiseerde bibliotheek. Enkele jaren geleden is er een mooie zaal bijgebouwd, die gebruikt wordt voor bijeenkomsten. Ter aankleding van die zaal is aan de heer Arie Trum, calligraaf te Eindhoven, gevraagd acht panelen (op poster-grootte) te vervaardigen met teksten uit de bekende kloosterregel van Augustinus. Deze panelen hangen inmiddels al geruime tijd in genoemde zaal. De Augustijnen vonden de gecalligrafeerde teksten zo fraai dat zij zes daarvan als kaart hebben uitgebracht.

De kaartenserie is verkrijgbaar via het Provinciaalarchief van de Augustijnen te Utrecht.
T: 030 – 231 6825. Kosten: 6 euro per serie.

Mission Statement van de Nederlandse Vincentiaanse Familie (NVF)

De Vincentiaanse Familie in Nederland heeft onlangs een mission statement geformuleerd. Onderstaand de tekst van dit statement.

Heeft de religieuze familie waartoe u behoort ook een mission statement geformuleerd? Zo ja: wilt u dit statement toesturen aan de afdeling communicatie.

Wie ?

De Nederlandse Vincentiaanse Familie (NVF) is het samenwerkingsverband van de congregaties dor Vincent Depaul gesticht (Dochters der Liefde en Lazaristen), De Vincentius Vereniging Nederland, en een aantal congregaties die wortelen in de Vincentiaanse spiritualiteit.

Wat ?

Vincent zegt heel bondig: “De arme ontmoeten wij Christus”. “De arme, dat is Christus”. Daarom werken wij als Vincentiaanse Familie samen om elkaar te inspireren, en ons zo sterk te maken om beter en doeltreffender op te komen voor de armen. Dat is evangelisatie in Vincentiaanse geest.

Hoe ?

De Vincentius Vereniging, en alle Vincentiaanse congregaties hebben eigen middelen en methoden om naast de armen te staan.

Binnen de Vincentiaanse Familie willen wij elkaar inspireren en versterken om alle vormen van armoede aan te klagen en de armen meer stem te geven, gedreven door de woorden van Vincent: “Aanwezig zijn bij de mensen die geen enkele blaam hebben, niet uit medelijden, maar omdat zij er recht op hebben. Onze Heer Jezus Christus heeft recht op onze aanwezigheid”. (Vincent Depaul, 1581 – 1660).

100 jaar katholieke kerk Merauke, Papua

Volgend jaar wordt het eeuwfeest van de katholieke kerk in Merauke gevierd.

Meer informatie hierover is te vinden op de website: [http:// www.100-jaar-katholieke-kerk-merauke.nl](http://www.100-jaar-katholieke-kerk-merauke.nl)

Nieuwe website Nederlandstalige vraagbaak ‘spirituele film’

Met het lanceren van www.kfa-filmbeschouwing.nl is er nu voor het eerst in het Nederlandse taalgebied een website gewijd aan kwaliteitsfilms met een spirituele meerwaarde. De filmorganisatie KFA Filmbeschouwing wil met deze site voorzien in de toenemende vraag naar deskundige informatie over deze filmische groeiemarkt. Want spiritualiteit en geloof zijn thema's die niet meer zijn weg te denken uit de filmwereld.

Informatie op de website www.kfa-filmbeschouwing.nl en via info@kfa-filmbeschouwing.nl

Klooster gezocht

De International Association for Human Values, gevestigd in Genève, is een wereldwijde non-profitorganisatie die zich ten doel stelt de menselijke waarden internationaal te bevorderen en ondersteunen. Onder menselijke waarden verstaan wij houdingen, normen en gedragingen die de hoogste expressie van het menselijk leven weerspiegelen. Deze zijn in alle culturen en spirituele tradities terug te vinden.

Zij zoekt voor haar dochter, Stichting *Art of Living*, haar opleidingspoot, een klooster om daar diverse cursussen te kunnen geven. Hierin worden unieke technieken aangeboden om stress te verwijderen, de gezondheid te verbeteren en het bewustzijn te verruimen zodat eenieder in staat wordt gesteld om al zijn talenten te ontplooiën en menselijke waarden te laten bloeien.

Meer dan 20 miljoen mensen in 148 landen hebben reeds deelgenomen aan deze programma's die niet alleen voor volwassenen maar ook voor kinderen geschikt zijn. De opbrengsten worden gebruikt om Art of Living Europa uit te bouwen en de ontwikkelingsprojecten van de International Association of Human Values te ondersteunen.

Graag willen we met u bespreken of een samenwerking mogelijk is en in welke vorm dat dan zou kunnen zijn.

Bent u geïnteresseerd en wilt u meer informatie? Dat kan via www.aofl.nl, www.ihav.org, www.5h.org. Contactpersoon: Noor Francken-Janssens 023-5477927/0615113321

Afrika-Europa Netwerk

Het Afrika-Europa Netwerk is gestart met een digitale nieuwsbrief.

Wilt u ook per e-mail geïnformeerd worden over het laatste nieuws uit Afrika meldt u dan aan voor de nieuwsbrief bij Cor van den Brand mafr.

E: mafr.cor@planet.nl

Cartoon

Zowel Hans Maassen o.s.a. als z'r Tarcies Wijngaard te Heemstede wisten ons te vertellen dat de cartoon op de laatste pagina van het juni-nummer van het knr-bulletin afkomstig was uit het boekje REBBE, geschreven door Don Dekker en met tekeningen van The Tjong Khing. Uitgever: Wolters Noordhoff nv Groningen (MCMLXXII). ISBN 90 01 203302

Stichting De Regenboog

De Regenboog in Amsterdam is interkerkelijk van aard en houdt zich sinds 1975 bezig met de zorg voor langdurig verslaafden.

Doel van de activiteiten is het minimaliseren van de schade die de verslaving aanricht aan zowel de verslaafde zelf als aan de maatschappelijke omgeving. Daartoe biedt de stichting onder andere twee aanloopcentra met de mogelijkheid tot douchen, verschoneren van kleding en gebruik van een avondmaaltijd.

De stichting biedt adequate hulp tegen lage kosten. Al bijna 30 jaar is er een breed maatschappelijk draagvlak van continu ca. 100 vrijwilligers, die door hun persoonlijke inzet een meerwaarde verlenen aan de professionele hulpverlening. Daarnaast zijn er rond de 1000 particuliere donateurs en is er financiële steun van kerken, fondsen enz.

Vernieuwende activiteiten betreffen vooral de steeds verdergaande samenwerking met andere organisaties, zoals met de Politie, de Gemeente Amsterdam en diverse instellingen voor verslavingszorg.

Stichting De Regenboog is in beginsel mogelijk gemaakt door steun van kerken en particulieren, later aangevuld met overheidssubsidie. De Gemeente Amsterdam is inmiddels de grootste financier. De waardering blijkt uit een verhoging van de subsidie per 2004. Naast de gemeentesubsidie blijft steun van fondsen, particulieren en kerken onmisbaar.

De gemeente financiert slechts de kale opvang (waarmee primair de overlast op straat wordt gereduceerd). Daarbuiten vallen: voedselverstrekking, werkprojecten, dagbestedingsprojecten, verstrekking van schone kleren enz.

Stichting De Regenboog is houder van het keurmerk van het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF), dat garant staat voor een

goede besteding van de opbrengst uit fondsenwerving.

Korte historie van de vrouwenachtopvang

Nadat in 1996 het Amsterdamse “Mirjamhuis”, een nachtopvang voor verslaafde prostituees, haar deuren moest sluiten, nam stichting De Regenboog het initiatief om een nieuw opvangcentrum voor deze vrouwen te openen. Veel prostituees die contact hadden met De Regenboog gaven aan behoefte te hebben aan een veilige plek, een huiselijke omgeving, ontmoeting met lotgenoten en hulpverleners, maaltijden en toegang tot medische hulp.

In 1998 kreeg De Regenboog toestemming een opvang te openen als experiment voor een jaar. Financiers waren de Gemeente Amsterdam en diverse fondsen, waaronder de PIN.

In januari 1999 werd in het “Taber Riekhuis”, een bestaande opvanglocatie van De Regenboog, de vrouwenachtopvang geopend. Momenteel maakt een groep van 250 vrouwen regelmatig gebruik van de opvang; per nacht verblijven er 30 vrouwen.

Stichting De Regenboog heeft in 2004 een beroep op de commissie PIN gedaan voor de opvang van langdurig verslaafde vrouwen in Amsterdam. Al meerdere malen heeft de Commissie PIN de Stichting gesteund. De Commissie PIN is dan ook positief over De Regenboog. De organisatie heeft een goede naam en is van belang met betrekking tot vrouwenopvang. Het is een interkerkelijke organisatie die én bestuurlijk én uitvoerend krachtig is.

Bezieling WAAR maken

De Stichting Christelijk Sociaal Congres hield op 27 en 28 augustus 2004 in Doorn een congres over "Goed werk leveren", met als ondertitel "Bezieling WAAR maken". Drie bestuursleden van de Unie NKV namen aan dit congres deel.

In zijn openingstoespraak zei H.J. Kaiser, voorzitter van de Stichting Christelijk-Sociaal Congres, dat het steeds moeilijker wordt je werk goed te doen. Niet alleen zijn de samenleving, de mensen en de eisen die zij stellen veranderd, ook wordt goed werk leveren gehinderd door tal van regels en voorschriften, van de overheid en van de eigen organisatie. Steeds meer regels hebben niet meer het karakter om te dienen, maar om te beheersen. Onder deze omstandigheden is het verre van eenvoudig met hart en ziel je opdracht te blijven vervullen. Gelukkig toonden enkele gedreven mensen uit de praktijk aan, dat het een uitdaging is om op creatieve wijze goed werkbare oplossingen te bedenken. De nadruk waarmee de regelgeving in de discussie steeds terug kwam als hinderlijke factor werkte een beetje als overdosis. Bijna zou je vergeten dat er nog wel andere problemen zijn die de bezieling wegnemen bij werkers in welke organisatie dan ook.

Tegenwicht werd geboden door Hans Adriaansens, voorzitter van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling en Erik Borgman, theoloog. Adriaansens sprak over mogelijkheden tot verbetering van de aansluiting van maatschappelijke ontwikkelingen op onze bezieling. Borgman stelde dat werk en prestatie in onze tijd tot de kern van de maatschappij zijn gemaakt. Hij vindt dat werken gericht dient te zijn op het faciliteren van "het goede leven" als doel; werken is recht doen aan Gods genade.

Na diverse workshops volgde een dynamische presentatie van Ben Tiggelaar over gedrag en het sturen van gedrag. Het bewust inzetten van onderzoeksresultaten en ervaringen op dit

gebied biedt mogelijkheden om goed en bezielt te kunnen werken.

De tweede dag bood de ombuiging naar een positieve visie. Eerst kwamen enkele voorbeelden van succesvolle projecten ter sprake. Daarna hield Hannie van Leeuwen een pleidooi voor een sociale rechtstaat, waarbij solidariteit met mensen die niet meekunnen voorop staat.

Bisschop Ad van Luyn hield een indrukwekkende slotrede. Hij stelde dat wij om het goede te doen meer nodig hebben dan waarden en normen. Deugden verdienen een belangrijke rol in het waardedeбат. Mgr. Van Luyn koppelde de kardinale deugden: maat, moed, verstandigheid en rechtvaardigheid aan het programma dat in zijn bisdom is ontwikkeld rond de drie S-en van Spiritualiteit, Solidariteit en Soberheid. Deugdzaamheid is een weg waarop je geleidelijk kunt vorderen, met behulp van de deugden geloof, hoop en liefde.

Aan het eind van het congres stelde voorzitter Herman Kaiser dat de christelijke organisaties in het maatschappelijk middenveld een rol willen spelen in de meningsvorming. Zij willen de politiek aanspreken over hun zorg voor de kwetsbaren, omdat bij een ontwikkeling naar eigen verantwoordelijkheid sommige mensen nu eenmaal hulp nodig hebben. De aanwezigen zullen de voorstellen voor het komende jaar, zoals die met Prinsjesdag worden gepresenteerd, met meer dan gewone belangstelling volgen. De eigen verantwoordelijkheid werd onderstreept met de vraag waarmee het congres werd besloten: "En wat doen wij nu maandagmorgen?"

Ina de Graaff UnieNKV

Wereldjongerendagen Keulen 2005

Op 27 september vond in Klooster Mariënborg een bijeenkomst plaats waarin informatie werd verstrekt over initiatieven rond de Wereldjongerendagen, die volgend jaar van 16 tot 21 augustus in Keulen gehouden zullen worden. Het belooft een evenement te worden waarbij diverse stromingen binnen de katholieke kerk er blijk van geven samen te kunnen en te willen werken. De meeste jongeren hebben weinig belangstelling voor allerlei kerkpolitieke kwesties waarover tussen die stromingen verdeeldheid bestaat.

Ward Biemans sj, die vanuit de KNR vertegenwoordiger is in het landelijke team, gaf eerst algemene informatie over de Wereldjongerendagen. Als thema is gekozen voor: *Wij zijn gekomen om Hem te aanbidden* (Mt 2:2). De Wereldjongerendagen zijn bedoeld voor jongeren tussen de 16 en 30 jaar, voor volwassen begeleiders en voor andere bezoekers. In 2000 waren er tijdens de Wereldjongerendagen in Rome circa 2 miljoen jongeren. In 2002 waren er in Toronto naar schatting 800.000 en op eenzelfde aantal wordt gerekend in Keulen. In Nederland zijn er diverse voorprogramma's gepland: per bisdom, vanuit de nieuwe bewegingen en vanuit de religieuze instituten. De Wereldjongerendagen zijn uiteraard geen doel op zich. Het gaat om geloofsbeleving en – verkondiging en om de formatie van 'small christian communities'. Via het Sekretariaat van de Kerkprovincie te Utrecht kan promotiemateriaal besteld worden: posters, folders, videoclip, autostickers, t-shirts en gebedskaarten. De aanwezige religieuzen gaven aan dat zij het van belang vinden dat er openheid is naar niet-katholieke jongeren. Er werd gepleit voor het uitnodigen van gewone gelovigen en vertegenwoordigers van andere religies juist in deze tijd, waarin een brug geslagen moet worden. Sjoerd Hertog ofm, coördinator van het franciscaans jongerenwerk, vertelde over de acti-

viteiten, die franciscanen op touw hebben gezet in het voor- en natraject. Samen met confraters uit met name Duitsland wil men een (tijdelijk) franciscaans centrum in Keulen opzetten. Het lijkt zinvol om de jongeren te laten kennismaken met de grote spirituele tradities binnen de RK kerk.

In de laatste week van deze maand oktober is een fietstocht georganiseerd (Klooster-karavaan) waarbij jongeren met een aantal tussenstops van Huize Loreto te Lievelede fietsen naar Studio Elim te Tilburg om kennis te maken met de kloostergemeenschappen en ter voorbereiding op de WJD. Er zijn nog plaatsen vrij. Belangstellenden kunnen bellen naar 0412 – 465 770 en vervolgens vragen naar Sjoerd Hertog of Fer van der Reijken.

Ward Biemans sj vertelde over de door de Jezuïeten georganiseerde nationale- en internationale voettochten, die volgend jaar gehouden worden in het kader van de Wereldjongerendagen. Meer informatie hierover is te vinden op de volgende sites <http://www.magis.de> en op <http://www.doorloper.org>

Vanuit Missie en Jongeren vertelde Paul van der Geest over het plan om rond de Wereldjongerendagen een zestal Kenianen naar Nederland te halen en hen gedurende drie maanden gastvrijheid en verschillende meeleefplekken te bieden. Dit idee ontstond tijdens een wandeling van Kampala naar Kisumu, georganiseerd door pater Hans Burgman.

Men is nog op zoek naar geschikte meeleefplekken voor Keniaanse deelnemers.

Meer in het algemeen werd opgemerkt dat er ongetwijfeld nog behoefte is aan gastadressen voor het onderbrengen van jongeren, die voorafgaand aan de WJD een voorprogramma volgen.

Het bureau KNR is desgewenst bereid tot bemiddeling bij aanvragen voor sponsoring rond de Wereldjongerendagen.

Meer informatie via Wereldjongerendagen, Postbus 13049, 3507 LA UTRECHT. T: 030 – 232 69 25. E: info@wjd.nl en URL: <http://www.wjd.nl> Via de officiële duitstalige site is ook anderstalig materiaal te downloaden: <http://www.wjt2005.de>

Geestelijk thuis in de Karmel In gesprek met Marlène Falke – De Hoogh

Vanouds is er binnen ordes en congregaties ook plaats geweest voor mensen die niet kozen voor het kloosterleven, maar toch een bepaalde spiritualiteit wensten te cultiveren. Vroeger stonden deze leken gemeenschappen veelal bekend als 'Derde Orde'. De derde-ordelingen waren vooral devotie-neel actief. Ze legden zich, meestal onder leiding van een pater, toe op het gebed en specifieke geestelijke oefeningen zoals het bidden van de rozenkrans of het houden van novenen. De derde-ordelingen-oude stijl zijn op dit moment bijna volledig uitgestorven. In hun plaats zijn nieuwe lekenreligieuzen gekomen. Zij zien zichzelf niet primair als gelovigen die een bepaalde devotie cultiveren maar als mensen die delen in de zending van hun orde. Evenals de kloosterlingen leiden zij, om een klassieke term te gebruiken, een 'vita consecrata', een 'toegewijd leven'. Maar anders dan vroeger zijn zij niet langer afhankelijk van priesters. De nieuwe lekenreligieuzen zijn geen pseudo- of parttime-kloosterlingen, maar mensen die in de realiteit van het gewone en alledaagse leven op zoek zijn naar sporen van het goddelijke, van heil. Waarom kiest iemand voor een leven als lekenreligieus? Marlène Falke geeft háár antwoord op die vraag.

Omarmd en gedragen

Marlène Falke – De Hoogh heeft samen met haar man Paul bewust gekozen voor wonen en werken, delen en vieren in de Haagse Schilderswijk. Als ouders van vier kleine kinderen en in hun werk proberen zij Karmelspiritualiteit vorm te geven. Ruim drie jaar geleden hebben zij zich geassocieerd met de Karmel. In deze bijdrage gaat het om de achtergronden van Marlène's keuze. Zij werkt parttime als bisschoppelijk gedelegeerde en als geestelijk verzorger in een hospice in Den Haag. Haar echtgenoot Paul is huisarts en diaken.

Marlène (Den Haag, 1962) komt uit een gelovig, maar zeer anti-autoritair en anti-klerikaal eenouder-gezin. Vol trots vertelt Marlène over haar moeder en grootmoeder. Dat waren sterke, onafhankelijke vrouwen. Marlène: *Moeder had Multiple Sclerose (MS) en vader, die aan de drank was, kon dat niet hanteren. Mijn moeder heeft toen besloten dat het beter was als ze uit elkaar gingen.* Haar ouders zijn gescheiden toen Marlène zes jaar oud was. Marlène: *Mijn moeder zei: je vader gaat op reis. Dat klopte ook wel, want de rest van zijn leven is hij op zoek geweest naar zichzelf.* In diezelfde tijd verslechterde de gezondheid van haar moeder en daarom werd

Marlène tijdelijk ondergebracht bij een tante. Ze voelde zich toen buitengewoon alleen: Marlène: *Ik lag in bed en voor mij hoefde het even allemaal niet meer zo. Plotseling kwam toen het gevoel van omarmd, gedragen te worden en dat bood veiligheid. Vanaf dat moment was ik een gelovig mens zonder te weten dat dit praten bidden was en zonder te beseffen dat die Ander God was.* Op haar vijftiende heeft Marlène zelf het contact met haar vader hersteld. Ze waardeert in haar moeder dat deze nooit iets kwaads over haar vader heeft gezegd. Marlène: *Ze heeft hem heel zuiver overgeleverd; ze hield echt van hem.*

God gaf het niet op

Vóór die tijd had Hij geen naam, maar op de middelbare school viel alles op zijn plek. Marlène had tevoren nooit met iemand over haar geloofsbeleving gesproken. Ze vond het geruststellend op de christelijke Mavo te ontdekken dat er ook anderen waren die God kenden. Ze verlangde naar een gemeenschap om bij te horen. Dat werd een lange zoektocht: Youth for Christ, Pinkstergemeente, Gereformeerde Kerk en uiteindelijk kwam ze bij de Katholieke kerk, waar ze het geweldig vond. Marlène: *Ik had er wel willen blijven wonen. Het gaf me een gevoel van diepe herkenning,*

van hier hoor ik thuis. Als zeventienjarige zat ze in het kerkbestuur en de parochieraad. Ze besloot om theologie te gaan studeren. Dat was voor haar moeder een brug te ver en ook haar oma was er tegen. Maar uiteindelijk ging oma wel mee naar Amsterdam toen Marlène zich ging aanmelden voor de opleiding. Bij een bushokje toen ze schuilden voor het noodweer vroeg zij haar kleindochter: *Kind, weet je zeker dat God dit wil?*

Marlène's moeder overleed op 42-jarige leeftijd aan de gevolgen van MS. Marlène was toen 20 en ze had net gehoord dat ze zelf kanker had. Haar buik zwol, terwijl ze niet zwanger kon zijn. Ze had niet veel pijn, maar realiseerde zich wel dat het fout zat. Eind april 1982 werd Marlène geopereerd, haar moeder overleed enkele weken later. Moeder en dochter lagen in twee verschillende ziekenhuizen. Marlène: *Mijn moeder was ervan overtuigd dat je als mens alleen sterft maar dat we één zouden zijn in de stilte die daarna komt. Over mijn eigen ziekte heb ik met mijn moeder niet meer gesproken, maar toch was er wel het weten dat zij wist dat ik wist dat zij wist. Dergelijke momenten hebben mijn Godsrelatie sterk bepaald.*

Vervolgens moest Marlène haar oma op de hoogte stellen. Toen ze na het overbrengen van die Jobstijding terug kwam in het ziekenhuis liep ze meteen door naar de kapel. Daar eiste ze een antwoord. Marlène: *Hoe kun Je dit toestaan? Onder deze omstandigheden? Ben Je nou helemáál?* Het verhaal van Jacob en de engel geeft heel treffend de haat-liefde-verhouding weer van Marlène met God. Marlène: *Onrustig klopt mijn hart, totdat het rust vindt in u. En ik geef jou niet op als God. Regelmatig denk ik: we zien elkaar vanavond bij de Jabbok. Achteraf kun je zien dat dit mijn donkere nacht is geweest. Uit die periode heb ik veel (zelfgemaakte) gebeden bewaard. Opmerkelijk is hoe die gebeden vol boosheid zijn, maar altijd eindigen in vertrouwen. God gaf het toch ook niet op met mij!*

De dood is niet het einde

Gedurende anderhalf jaar heeft Marlène een chemokuur ondergaan en verbleef ze veel bij vrienden. Bij haar grootmoeder kon ze niet zijn. Marlène: *ik heb mijn moeder heel erg gemist, ook als fysieke aanwezigheid. Bij sterke karakters is het niet altijd gemakkelijk om verdriet te delen. Ik wilde niet meemaken dat oma ook mij nog zou verliezen. Op afstand was dat misschien minder erg. De angst dat een lichamenlijk ongemak weer op kanker duidt verdwijnt nooit en ze voelt zich nog vaak heel moe, maar ze is niet bang om dood te gaan. Marlène: De angst om kanker te krijgen heeft meer te maken met de weg waarlangs. Een lange ziektegeschiedenis maakt dat je een omvormingsproces doormaakt. Je hoopt dan natuurlijk dat je met flair dood zult gaan, je wilt het graag een beetje beschaafd afronden. In het hospice heeft ze vaak de dood in de ogen gezien. Mede daardoor wéét ze gewoon dat de dood niet het einde is.*

Aan elkaar gegeven

Marlène en Paul ontmoetten elkaar in 1985 bij de klantenservice van de NS in Utrecht. Toen bleek dat ze allebei hetzelfde probleem hadden met hun OV-jaarkaart besloten ze om daar samen een brief over te schrijven. Marlène: *We spraken wel anderhalf uur met elkaar en na afloop wisselden we telefoonnummers uit. Bij thuiskomst wilde ik met oma alleen over Paul praten. Ik was zo vol van hem. We zijn vrij snel gaan samenwonen in het perspectief van een huwelijk en we zijn in 1986/87 zes maanden naar India gegaan. Volgens Psalm 118 is het beter te schuilen bij God dan te vertrouwen op mensen. Wij hebben echter in India geleerd te vertrouwen op mensen, omdat je aan elkaar gegeven bent om zo goed als God te zijn. Bij terugkeer uit India stond vast dat ze zouden gaan trouwen. Ze gingen op zoek naar een spiritualiteit of een weg, waarin het geloof de hele dag doordrenkt. Marlène: Zeker toen we kinderen kregen hadden we behoefte aan een manier om het gelovig zijn, het gebed te integreren in het leven van alledag. We proberen de hele dag te heiligen of zoals de Karmelregel stelt: 'dag en nacht in de wijzing van de Heer' te staan.*

Na hun huwelijk zijn ze gaan wonen in de ambtswoning van Marlène, een pastorie aan de rand van de Schilderswijk die ze later hebben gekocht. Na een valpartij trok oma bij hen in. Marlène: *Zij heeft tot haar dood bij ons ingewoond. We hebben genoten van ons huishouden met meerdere generaties. Marlène en haar man hebben vier kinderen, in leeftijden variërend van 5 tot 12 jaar. Hun woonomgeving is geen plek die uitnodigt tot buitenspelen. De kinderen groeien op temidden van junks, daklozen, kansarmen. Ze zijn spuitveilig opgevoed. Marlène: Ze respecteren onze behoefte aan stilte en gebed, en dan komt soms de een, soms de ander er bij. We proberen hen de drie S'en (solidariteit, soberheid en spiritualiteit) bij te brengen als belangrijke pijlers. Ze delen dingen met elkaar, letten op elkaar; ze maken zeker ruzie, maar ze zijn goed op elkaar betrokken en op de wereld om hen heen.*

Thuis in de Karmel

Marlène: *Zoekende naar een manier om ons geloof te integreren in het leven van alledag keken we naar ordes en congregaties omdat die een gemeenschap vormen rondom gebed, stilte, Schrift lezen. Zo kwamen we bij de Regel van de Karmel uit. Die Regel liet zich gemakkelijk vertalen naar tijd en plaats, en dat hebben we in die eerste jaren ook onbevungen gedaan. We wilden de Regel in onze situatie leefbaar maken.*

We dachten bijvoorbeeld na over de plaats van de prior. De prior is de eerste onder de gelijken, de dienaar van allen. Hoe kunnen wij met zijn tweeën het priorschap vervullen door dienaar van allen te zijn? En toen hebben we heel bewust gekozen voor gastvrijheid, voor genode en ongenode gasten. We wilden er ook zijn voor wie aan de deur belt voor een hap eten. Het priorschap hangt niet aan een van ons beiden, maar is een onderdeel van onze gezamenlijke zending.

Marlène: *En 'de plaats bewonen': een plaats krijg je toegewezen, die kies je niet. Voor ons is dat ook wel: het leven nemen zoals het komt. We hebben het beste leren leven met de Regel van de Karmel op de momenten dat we het moeilijk hebben gehad. Enkele jaren geleden*

is ons een weg gewezen de diepte in. Paul is bijna een jaar overwerkt geweest en toen heeft de Karmelregel zich heel sterk verinnerlijkt, want dan worden je dingen uit handen geslagen en kom je tot overgave. Dat herinner ik me ook uit de tijd dat ik ziek was. Het zijn periodes waarin je de stilte leert en overgave, waarin je voorgoed verandert. Van Paul's burn out leerden we dat je spiritualiteit je nooit behoedt voor dieptepunten in het leven; het is zelfs geen garantie dat je er op een betere manier mee om zult gaan dan anderen. Je bent op zijn best gemotiveerd om er door heen te gaan. Zodoende kun je van geleefde naar doorleefde spiritualiteit komen.

Marlène: *Wij waren op zoek naar een plek om te delen met anderen en de Karmelieten in Dordrecht hebben ons buitengewoon hartelijk ontvangen. Het voelde alsof de prior Edgar Koning O.Carm. al die tijd op ons had gewacht. En zo groeiden we toe naar een moment dat we klaar waren voor het aangaan van een commitment. Dat vond plaats op 3 maart 2001 toen we professie op de Karmelregel hebben gedaan. We hebben hier in Den Haag ook een 'Karmelgroep' gevormd. Mensen met wie we één keer in de veertien dagen een avond samen komen om ons te bezinnen en te bidden.*

Een pak op de groei

Marlène: *Paul is ook tot diaken gewijd en ik ben aangesteld als pastoraal werkende in het bisdom Rotterdam. We hebben uiteraard nagedacht over de verhouding tussen onze beide loyaliteiten: ten aanzien van de Karmelieten en ten aanzien van de bisschop van Rotterdam. Het gaat om mystiek en hiërarchie en die twee kanten staan niet altijd op een lijn. Daar een goed evenwicht in vinden is ook een Karmelitaanse weg. Voor ons voelt het Karmeliet-zijn nog wel als een pak dat op de groei is gekocht en nog een beetje lubbet. In en met de kerk, en door de Regel moeten we nog wat groeien. Het is een omvormingsproces dat zich aan jou voltrekt en dat gebeurt altijd in de context waarin je staat.*

Marlène: *Onze spiritualiteit levend hebben we een samenhang ontdekt tussen de eucharistie van de kerk, de eucharistie van de straat en de*

eucharistie van het fornuis. Een moment van gebed is voor mij ook het bereiden van het eten dat ik niet alleen maar gekregen heb 'als het werk van mijn handen', maar dat je ook gegeven is. En het goed bereiden daarvan is ook een manier van dank zeggen. Op de plaats waar we wonen breken en delen we het leven. Onlangs hebben we bijvoorbeeld met Abdul Akrim het feit gevierd dat hij nu al 35 jaar op straat leeft. Het is op zich natuurlijk niet feestelijk om thuisloos te zijn, maar we proberen om ook die ervaring om te buigen naar iets positiefs. Het vieren ervan was voor ons een evident moment van communio. Het gaat om breken en delen van het leven. Om lof en dankzegging ineen. De oriëntatie, het op God gericht zijn, blijft. Het is altijd een over en

weer; ik weet op veel momenten gedurende de dag niet meer of ik God gezocht heb of Hij mij. Ik weet wel dat ik vaker bid dan dat ik brood smeer en minder vaak dan dat ik adem haal.

'Zo het voegzaam kan' is heel belangrijk in onze omgang met de Regel. Dat is ook het leren loslaten van je eigen ambities en ruimte houden voor wat er van je gevraagd wordt. Het is de kracht van het voegen naar Gods plan.

Al met al was het ontdekken van de Karmelregel voor mij een thuiskomen na een lange reis. Ik heb in de Karmel mijn geestelijk thuis gevonden.

Boeken & Brochures

Vrouwenvieringen

Inspirerend. Dat zijn de zeven vieringen, die in Lief & lef gebundeld zijn. De bundel is het resultaat van een initiatief van een aantal katholieke Dongense vrouwen, die omstreeks 1990 een cursus volgden 'Bijbel lezen met vrouwenogen'. Dat smaakte naar meer en zo ontstond de werkgroep Vrouw en Geloof EVA te Dongen. De werkgroep geeft in de inleiding aan: "Wij zoeken inspiratie bij vrouwen uit de bijbelverhalen en ontdekken steeds weer dat veel vrouwen een belangrijke rol speelden in de wordings- of veranderingsgeschiedenis van hele volkeren. God schrijft heilsgeschiedenis met mensen van vlees en bloed met hun streken en sterktes en zwakten. Dat sterkt ons in het vertrouwen dat je steeds op kunt staan, dat

niets hetzelfde hoeft te blijven. We kunnen kracht putten uit de bijbel en elkaar om veranderingen ten goede teweeg te brengen en mede heilsgeschiedenis te schrijven. Vanuit die gedachte is een reeks vieringen tot stand gekomen die ons veel geloofsvreugde, levensvreugde, moed en inspiratie geven. Het maken ervan verschaft ons enorm veel plezier".

In de bundel is omwille van de afwisseling gekozen voor beurtelings een viering uit het Oude Testament, het Nieuwe Testament en de actualiteit.

In de beschreven vieringen staan onder andere Hagar, Maria, Lea en Rachel, Maria Magdalena en Tamar centraal.

Yvonne van Emmerik Met medewerking van de Oecumenische Werkgroep Vrouw en Geloof EVA te Dongen en Marianne Merckx en Chantal Piessens.

Lief & lef. Zeven vrouwenvieringen, anders dan anders. ISBN 90 – 70790 – 68 – 8

Waarom toch katholiek?

In 2003 werd herdacht dat in ons land 150 jaar geleden de bisschoppelijke hiërarchie werd hersteld. Na de festiviteiten van het vorige jaar is het nu tijd ons af te vragen waartoe deze hernieuwde institutionalisering heeft geleid. Wat rest er nog van een katholieke identiteit

die anderhalve eeuw geleden zo krachtig 'op de kaart' werd gezet?

Welk stempel heeft het geloof gezet op het functioneren van al die katholieken in staat en maatschappij? En wat was de invloed van maatschappelijke ontwikkelingen op het reli-

gieuze zelfbewustzijn van hen die zich rekenden tot de rooms-katholieke traditie?

In *Daarom toch katholiek* wordt, met een verwijzing naar Anton van Duinkerken beroemde dichtregel ‘*Daarom, mijnheer, noem ik mij katholiek*’, gepoogd een balans op te maken van wat verloren is gegaan en van wat behouden is gebleven. De auteurs brengen belangrijke maatschappelijke, kerkelijke en culturele ontwikkelingen in kaart. Deze ontwikkelingen worden bovendien ‘geïllustreerd’

aan de hand van korte biografische schetsen van enige katholieken die deze ontwikkelingen mede hebben vorm gegeven en nog steeds geven. Het gaat dan om personen als Anton van Duinkerken, Cornelis Verhoeven, bisschop Ernst, Marga Klompé, Catharina Halckes, Bernard Huijbers en Huub Oosterhuis.

Daarom toch katholiek bevat bijdragen van Peter Nissen, Jan Jacobs, Nico Schreurs, Erik Borgman, Antoine Bodar, George Molenkamp en Thomas Quartier.

Rein Nauta en Jan Jacobs (red.) *Daarom toch katholiek*. Kerk, cultuur, maatschappij en de katholieke identiteit. ISBN: 90 5625 169 4 Uitgeverij Valkhof Pers

Jonge zinzoekers

Wat gebeurt er met jongeren die zich als ‘ongodsdienstig’ beschouwen wanneer zij in aanraking komen met het christelijk geloof? Deze vraag staat centraal in het proefschrift van Wiel Smeets, die als KNR-medewerker het jongerenproject uitvoert.

In *Tegenstrijdig ongeloof* analyseert Smeets de houdingen van de jongeren ten opzichte van christelijk geloof en plaatst hun uitspraken in een kader van spirituele ontwikkeling. Hij

blijkt in staat om tegenstrijdige elementen in hun beleving te duiden tegen een achtergrond van mystieke en psychologische theorieën. De complexiteit van de religieuze beginsituatie, die in de vakliteratuur nog weinig is beschreven, wordt zodoende op herkenbare wijze in beeld gebracht. Het boek reikt een hermeneutisch kader aan dat behulpzaam kan zijn bij het in gesprek brengen van ongelovige, buitenkerkelijke jongeren met de christelijke geloofstraditie.

Wiel Smeets. *Tegenstrijdig ongeloof*. Een verkenning van geloofsontwikkeling bij ‘ongodsdienstige’ studenten. ISBN: 90 5625 175 9 Uitgeverij Valkhof Pers

De zusters van de Goddelijke Verlosser

De zusters van de Goddelijke Verlosser zijn sinds 1923 in Nederland werkzaam. Zuster Antonia Marie Duivenvoorde, die van 1975 tot 1989 provinciaal overste was, heeft de geschiedenis van de Nederlandse stichtingen geboekstaafd. Het eerste deel van het boek behandelt het begin en de uitbreiding van de congregatie. In deel II staan de Nederlandse kloosters centraal. In Nederland zijn er nu nog 7 zusters, terwijl het instituut in december

2003 wereldwijd 1842 leden telde. De zusters uit Nederland hebben er voor gekozen om zich bij de Duitstalige provincie aan te sluiten, hetgeen volgend jaar zal gebeuren. Zr Antonia Marie besluit met het uitspreken van de hoop dat het vuur mag blijven branden en zij citeert daarbij Joan Chittister osb: *Dat we geen vrome buitenstaanders worden, die vluchten uit de realiteit, maar ons blijven inschakelen in de zoektocht van onze tijd.*

Zr. Antonia Marie Duivenvoorde. *Eenheid in verscheidenheid*. Venster op het 80-jarig bestaan van de Congregatie van de Zusters van de Goddelijke Verlosser in Nederland.

De broeders van Huijbergen

De congregatie van de broeders van Huijbergen bestaat dit jaar 150 jaar. Dit boek beschrijft de geschiedenis van deze onderwijs-

congregatie met nadruk op de laatste halve eeuw. De broeders van Huijbergen hebben vooral in het bisdom Breda gewerkt, maar ook in steden als Amsterdam en Nijmegen. Sinds

1921 zijn ze actief in Indonesië, sinds 1958 in Brazilië. De broeders hebben hun sporen enerzijds verdiend in het lager onderwijs, het voortgezet en speciaal onderwijs, anderzijds in de opvang van jongens in internaatverband.

Meer nog dan eertijds in Nederland werken de broeders van Huijbergen tegenwoordig in Indonesië en Brazilië voor de zwaksten in de samenleving.

Rob Wolf. *Huijbergen en de uiteinden der aarde*. De broeders van Huijbergen 1854-2004. ISBN 90 76791 05 8.

Hadewijch in haar omgang met Minne

Het nieuwe boek van Hadewijch-deskundige Marieke van Baest bestaat uit drie delen: Hadewijch in de context van de samenleving, waarin ze zich bewoog, haar innerlijke wereld en haar relatie met God.

Hadewijch leefde in de dertiende eeuw en kwam vermoedelijk uit Antwerpen. Over haar leven is niet veel bekend. Wel weten we dat ze leidsvrouwe was in een revolutionaire vrouwenbeweging - de begijnen - die in allerlei steden navolging kreeg. De religieuze vrouwenbeweging ontstond uit het vrouwenoverschot, een van de gevolgen van de kruistochten. In eerste instantie veroorzaakten de kruistochten een grote toeloop naar de kloosters, bijvoorbeeld voor de veiligheid van achter te laten echtgenotes en dochters. Maar er komen ook steeds meer genootschappen tot ontwikkeling van lekenvrouwen die 'in de wereld' blijven. Zij laten zich noch in een klooster noch in een huwelijk 'leiden'. Zij begeleiden elkaar.

Het is zeer waarschijnlijk dat Hadewijch als geestelijk leidsvrouwe deel heeft uitgemaakt van een dergelijke groep lekenvrouwen. Zij voorzien door allerlei werkzaamheden in haar eigen levensonderhoud en leggen zich, alleen of in kleine leefgemeenschappen, toe op sociaal werk, gebed en studie. Omdat zij leek blijven vallen de vrouwengenootschappen niet onder de directe jurisdictie van het kerkelijk gezag. Wanneer de Begijnenbeweging eenmaal op volle kracht is sluiten veel meisjes zich erbij aan. Zij streven naar voluit evangelisch leven zonder de wereld de rug toe te keren.

Hadewijch's literaire meesterschap ligt in de verbinding van twee culturen: die van de rondtrekkende troubadours van het liefdeslied, en die van de religieuze poëzie.

De zangers van de wereld bezingen vooral de hoofse liefde. Kenmerkend hiervoor is een houding van 'verlangen dat niet vervuld mag worden'. Volgens Van Baest zijn voor een goed begrip van Hadewijch ook de zogenaamde Vrouwenliederen van belang. Hierin wordt het genieten van elkaars aanwezigheid als top-ervaring beschreven en zijn diepgaande erotische-mythische-religieuze elementen onderling nauw verweven. In haar religieuze poëzie beschrijft Hadewijch zichzelf als bruid, ja zelfs als de minnares van God die liefde is. Zij stelt zichzelf zelfbewust -fier- op als vrouw. Haar liefde tot God drukt ze lichamenteel uit. En zij beschouwt zichzelf daarbij op een vanzelfsprekende wijze als beeld van God.

Ook als theologe laat Hadewijch een krachtig eigen geluid horen. Voor haar is God een kracht in de mens zelf. Hadewijch creëert een heel eigen manier om over God na te denken. Daarbij is de verbondenheid met God zoals Jezus van Nazareth dat in zijn leven uitdroeg, haar lichtend voorbeeld. Want wie met open vizier de liefde tegemoet treedt, zo vindt zij, fier en kwetsbaar tegelijk, kan aan de 'godmens' gelijk worden.

Bij Hadewijch staat de liefde centraal, die vrij en fier maakt. Zelfbewust zouden wij zeggen. Dit is hard nodig om de momenten te doorstaan waarop je je alleen en afgescheiden voelt. Als je merkt dat je gedragen wordt door de liefde van een ander, wil je dat vaker meemaken. Je doet dat door je te oefenen in het accepteren van jezelf en door van jezelf te geven. Dit evenwicht van geven en nemen

komt echter niet vanzelf. Volgens Marieke van Baest weet Hadewijch als geen ander te duiden hoe vreugde in de relatie met de beminde gepaard is aan droefheid en verlatenheid. Juist de zorgvuldige schets van de maatschappelijke

en theologische context waarin Hadewijch haar ongewoon-moderne teksten heeft geschreven maakt dit boekje heel geschikt als eerste kennismaking met deze middeleeuwse mystica.

Het boek "Haar naam is Amor. Hadewijch in haar omgang met Minne" is uitgegeven in eigen beheer. Bestellen kan via ademtocht@hotmail.com of door te schrijven naar 'Ademtocht', Prof. Gimbrèrelaan 142, 5037 EN Tilburg. Kosten 20 Euro excl porto, 156 pagina's. ISBN 90-806065-4-5

Dagboek van een kartuizermonnik

Dit dagboek is de persoonlijke neerslag van het dagelijkse leven in de Franse Chartreuse van Portes van een Nederlandse kartuizermonnik gedurende de zomermaanden juli en augustus 1985. Het boekje gunt ons een blik in het kartuizerbestaan. De dagboek-cyclus is geschreven in haiku-vorm. Deze van oorsprong Japanse dichtvorm is een uiterst beknopte versvorm van slechts 17 lettergrepen in drie regels: de eerste van 5 syllaben roept een objectieve observatie op, de tweede van 7 nodigt de lezer uit zich daarin te verplaatsen, de slotregel van 5 lettergrepen tilt de ervaring door middel van een persoonlijke omslag naar

een ander niveau. Het (mini-)boekje bevat een beknopte inleiding met informatie over het kartuizer leven:

Men denkt bij de kartuizerroeping vaak aan een streng en subliem leven. De monnik leidt echter een heel eenvoudig en alledaags bestaan, dicht bij de natuur, gevoelig voor het ritme van dag en nacht, voor het weer en de gang der seizoenen. In het 'gewone' en niet daarboven of daarnaast wordt het 'buitengewone' ervaren.

*al aan het verslijten
mijn lijf kraakt onder het werk -
verhoude klimroos*

Het gewone leven. Haiku-dagboek van een kartuizermonnik. ISBN 90 75714 19 X, 32 pagina's € 5,00 exclusief verzendkosten(Info/bestellen E. Rutgers, Hendrik van Borssele, kade 49, 1181 AZ AMSTELVEEN. T: 020 – 6412221 ; E: evelinerutgers@zonnet.nl

Dagelijks een portie wijsheid

In dit boek komen kloosterlingen aan het woord over wat zij met hun levensstijl zoeken, uitproberen en ervaren. Zij hebben geschreven over afzondering, loslaten, alleen kunnen zijn, over stilte en vasten, over zelfbeheersing, zelfonderzoek en de strijd met het kwaad, over solidariteit met de naaste en de moeite van het samenleven, over het aanvaarden van leven en sterven. Het komt neer op een streven naar innerlijke vrede, op een leven dat je eenvoudig en liefde weggeeft omdat God nabij is. Het wil inspiratie geven aan moderne mensen die hun leven onder het oog van God willen leiden, maar die tevens beseffen dat zoiets voortdurend bevochten moet worden.

De teksten zijn bedoeld voor persoonlijke bezinning door het jaar heen, ze vragen om tijd en geduld, om rustig lezen. Dan kunnen ze een vorm van geestelijke begeleiding worden op onze eigen levensweg.

Maria ter Steeg heeft zich bij haar selectie laten leiden door 'de weg van de woestijn' door Kees Waaijman (Spiritualiteit, 2000, p. 262 e.v.) beschreven als 'de weg van de eenling': *hij of zij trekt zich terug uit het sociale leven om, in rust en met een sereen hart, onder begeleiding van ervaren tochtgenoten, God te kunnen zoeken.* Ze ging op zoek naar mensen die deze levenswijze, in welke vorm en omstandigheid ook, uit eigen ervaring kennen en verstaanbaar verwoorden.

Maria ter Steeg. *Wijsheid uit de abdijen.* 365 teksten voor elke dag van het jaar
ISBN: 90 209 5712 0. Uitgeverij Lannoo.

Doe-het-zelf pakket voor bezinningsgroepen

'Je leven in beeld'. Zo heet het nieuwste werkboek van het RKK/KRO Mediapastoraat. Een boek met verhalen die u dichter bij het hart van uw geloof brengen. Het werkboek is een doe-het-zelf pakket voor volwassenen-, meditatie-, gebeds- en geloofscommunicatiegroepen. Het maakt gebruik van de korte filmpjes uit de televisieserie 'Ben ik nou gek!' over hedendaagse mystici, de hoorspelen en het boek 'Ben ik nou gek!' van Hanneke Veerman.

Het cross-mediale project 'Ben ik nou gek!': over gewone mensen met bijzondere ervaringen

Het cross-mediale project van het Mediapastoraat is daarmee niet afgerond. Beeldverhalen, hoorspelen en boek bieden uiterst vruchtbare aanknopingspunten om op zoek te gaan naar eigen en andermans spiritualiteit. Dit voorjaar kreeg auteur Andries Govaart daarom de

gen ging van start in 2002 toen Peter Denne- man en Ben Verberne van het Mediapastoraat en Hein Blommestijn van het Titus Brandsma Instituut met tien gewone mensen over unieke ervaringen spraken. Gebaseerd op de schriftelijke weergave daarvan, maakten de regisseurs Hilt Luchten, Anne Christine Girardot en Madeleine Holtzer negen beeldverhalen, schreef Hanneke Veerman een boek, en maakten Kitty Mul en Andries Govaart een vijftal hoorspelen. Dit alles resulteerde in 2003 in uitzendingen op televisie en radio, een boek en een internetsite, met de titel 'Ben ik nou gek!', over hedendaagse mystici.

opdracht een werkboek te schrijven bedoeld voor bezinningsgroepen. Dit werkboek, *'Je leven in beeld'*, geeft diverse werkwijzen om zelfstandig met het materiaal te werken. Voor begeleiders van volwassenen-, meditatie-, gebeds- en geloofscommunicatiegroepen.

En ter gelegenheid van de start van het crossmediaal project Levenskunst: 'Lekker leven, recepten voor de ziel' organiseerde RKK/KRO Mediapastoraat een lezing door Anselm Grün osb. De tekst daarvan is te vinden op internet (<http://www.katholieknederland.nl/mediapastoraat>)

Werkboek, CD, Boek, DVD met 9 beeldverhalen € 34,90.

Werkboek, CD, Boek, VHS met 9 beeldverhalen € 29,90.

Werkboek met CD € 16,00

Te bestellen bij het Mediapastoraat: rkkmediapastoraat@kro.nl.

Postadres: Mediapastoraat AKN-gebouw, Postbus 23000, 1202 EA Hilversum

Fax: 035-6714895

Allerheiligen en Allerzielen

Waar laat je je gestorven geliefde begraven? Maakt het wat uit of je na je dood begraven, gecremeerd wordt of aan roofdieren prijsgegeven bent? En zo ja, voor wie dan? Het zijn intrigerende vragen waar iedere mens vroeg of laat in het leven mee te maken krijgt. Omstreeks het jaar 423 ontvangt Augustinus (354-430), bisschop van Hippo Regius in Noord-Afrika een brief van een collega-bisschop. Deze heeft het verzoek van een moeder ingewilligd om haar overleden zoon op een bijzondere plaats te laten bijzetten in een graf. Augustinus wordt uitgenodigd hierover ook zijn mening te geven.

De brief van de collega is niet meer bewaard gebleven; het antwoord van Augustinus gelukkig wel. Het bevat een pastoraal antwoord op enkele indringende kwesties en is daarom onder een afzonderlijke titel overgeleverd *De cura pro mortuis gerenda*. De brief is nu in het Nederlands vertaald.

In dit geschrift ontwerpt Augustinus een nieuwe betekenis voor traditionele begrafenisrituelen die strookt met het christelijk geloof. De liefdevolle verzorging van het stoffelijk overschot van een overledene is een natuurlijke neiging van normale mensen. De bijbel bevat ettelijke voorbeelden en gelovigen worden erdoor herinnerd aan de belofte van de

lichamelijke opstanding. Dit impliceert echter niet dat begrafeniserituelen voor de overledene volstrekt onmisbaar zijn. Anders zouden mensen die om wat voor reden ook niet begraven kunnen worden in het nadeel zijn. Overledenen zijn altijd in Gods hand. Voor een gelovige brengt zelfs totale vernietiging van het lichaam geen onherstelbaar nadeel met zich mee. Wat christenen kunnen en mogen doen is bidden voor een overledene.

In de tweede helft van het geschrift bespreekt Augustinus een verwante materie. Mensen dromen soms dat overleden personen waardevolle aanwijzingen geven en denken dan dat er inderdaad een dode is verschenen. Maar is dat ook werkelijk zo? Kunnen overledenen echt

aan mensen op aarde verschijnen of zien we in zulke dromen slechts gedaanten die op de doden of levenden lijken? En als het niet de doden zijn, wie dan wel? Engelen van God misschien of heel bijzondere overledenen zoals heiligen of martelaren?

De brief van Augustinus bevat fraaie gedachten en troostrijke inzichten voor ieder die geliefden aan de dood heeft moeten toevertrouwen; in het bijzonder in de dagen rond de liturgische gedachtenis van alle heiligen en alle overleden gelovigen op 1 en 2 november.

Hans van Reisen, Augustijns Instituut Eindhoven

Aurelius Augustinus - *Wat kunnen wij voor de doden doen?*

Uitgeverij Damon, Budel 2004; 80 p. ISBN 90 5573 550 7; 11,90 euro.

Op zaterdag 13 november aanstaande verschijnt bij uitgeverij Ambo het boek Aurelius Augustinus - Van aangezicht tot aangezicht: preken over teksten uit het Matteüsevangelie, Amsterdam 2004 (ISBN 90 263 1890 1). Het Bestuur van de Orde der Augustijnen en het

Augustijns Instituut organiseren dan een studie- en ontmoetingsdag rond Augustinus. De dag vindt plaats in de Utrechtse Janskerk (Janskerkhof 26) en heeft tot thema: Van aangezicht tot aangezicht: Augustinus over de terugkeer van de mensenzoon (Mt 25,31-46).

Voor nadere informatie over de bijeenkomst kan contact worden opgenomen met Hans van Reisen. T: 040 2463014, E: hansvanreisen@augustijnsinstituut.nl

Moderne psalmen

Er is de laatste jaren veel belangstelling voor de psalmen. In 1995 verscheen als aflevering van het tijdschrift Parmentier een verzameling 'Nieuwe Psalmen', waarin allerlei dichters, onder wie Nachoem Wijnberg, Lloyd Haft, Anton Ent, Anne Vegter en Leo Vroman zich aan een psalm waagden. In hetzelfde jaar verscheen Vromans Psalmen-bundel, drie jaar later kwam Lloyd Haft met *Ken u in mijn klacht*, een bundel geheel gevuld met gedichten naar psalmen. De dichter Anton Ent schreef tussen 1997 en 2000 wekelijks een psalm in het weekblad HN die later onder de titel *Entiteiten* gepubliceerd werden en het christelijke literaire tijdschrift Liter kwam in januari 2002 met een psalmnummer. Los

van dat alles hadden andere dichters natuurlijk ook wel eens psalmen geschreven. Rutger Kopland begon zijn oeuvre in 1966 met *'Een psalm'* ('De grazige weiden de rustige wateren/ op het behang van mijn kamer') en in zijn bundel *'Geduldig gereedschap'* (1993) schreef hij een gedicht onder de titel 'Psalm'.

Voor de door hem bewerkte Psalmen ontving dichter, sinoloog en vertaler Lloyd Haft de Ida Gerhardt Poëzie Prijs 2004. Lloyd Haft (1946, Wisconsin) is werkzaam aan de Universiteit van Leiden. Zijn benadering van de Psalmen is verrassend eigentijds. De gedachte dat God vanuit de hemel aangedaan onrecht straft, treffen we in zijn bewerking niet aan. De verwachting van een rechtstreeks ingrijpen van godswege ook niet. In Hafts bewerking schuilt

de dichter in de herinnering, als iemand die 'nog' over God nadenkt in een tijd dat dit eigenlijk al uit de mode is.

De manier waarop Haft in zijn gedichten God ter sprake brengt, kenmerkt zich door terughoudendheid. De gangbare namen en titels vermijdt hij. In de meeste gevallen spreekt hij Hem met 'u' aan zonder Hem verder te benoemen. Hoewel Hafts psalmbewerkingen zelfstandige gedichten zijn geworden, kan men zich niet voorstellen dat ze los van de bijbelse psalmen zouden zijn ontstaan. De psalmen reiken hem thema's en beelden aan. Ze dwingen hem ook inhoudelijk tot een plaatsbepaling, die niet noodzakelijk die van de psalmist hoeft te zijn. In zijn nawoord is hij daar expliciet over. Uitingen van wat hij ziet als 'kuddeinstincten die wij aan een vroeger stadium van de evolutie hebben overgehouden', of 'uitspraken over eigen of andermans "rechtvaardigheid" worden door hem 'weggelaten' of 'sterk aangepast'.

De betekenis van het zoeken

In een interview met Marjoleine de Vos heeft Lloyd Haft zijn visie als gelovige en dichter toegelicht. Op de vraag waarom hij de psalmen soms zo radicaal veranderd heeft, antwoordt hij: *Ontzettend veel in die psalmen is aldoor hetzelfde. Er wordt heel veel in herhaald, dat doen we nu niet meer. Het lijkt bovendien vaak willekeurig waar een psalm begint en eindigt - soms begint er een met een emotie, gaat over op algemene uitspraken en eindigt met iets historisch zonder dat er een duidelijke eenheid is. Het lijkt wel of er maar een stuk of acht vaste motieven zijn waaruit alle psalmen geknipt en geplakt zijn: de geschiedenis van Israël, het motief 'tóch zal de Heer mij redden', het 'wees braaf dan zal het je goed gaan' - wat ik vervelend vind -, en - dat spreekt me juist aan - 'anderen versmaden u maar ik zoek u juist'. Veel mensen die ik ken, doen smadelijk over religie. Als mens van deze tijd die op zijn manier religieus is, vind ik het niet leuk om zo gemarginaliseerd te worden. Dat is ook een van de redenen dat ik dit wilde doen. Ik dacht:*

als dit de dingen zijn die mij bezighouden dan moet ik daar ook voor uitkomen.

Wraak is ook een motief dat veel voorkomt, dat laat ik meestal weg. Als we na 2000 jaar nog niet verder zijn dan dat we God moeten vragen om onze vijanden te verdelgen... Wat ik wel soms doe is die vijand opvatten als een innerlijke vijand.

Wanneer de interviewster constateert dat bij Lloyd Haft de zekerheid van het geloof ver weg lijkt beaamt hij dat:

Wat dat betreft ben ik iemand van deze tijd. Het is nog niet eens zo lang geleden dat religieus zijn betekende dat je kon zeggen: dit is de waarheid en daar hoort deze levenspraktijk bij en als je daaraan meedoet zit je goed. Dat werkt bij mij niet meer zo. Ik geloof niet dat God altijd voor ons zal zorgen en ook niet dat er speciale sleutels bestaan waardoor je toegang krijgt tot de binnenste kring waar je beloningen wachten voor je oppassende gedrag. Maar wat dan?

En als een variant op de bekende uitspraak dat het niet om het doel gaat, maar om de weg stelt Lloyd Haft:

Ik denk dat als je God zo voortdurend zoekt, het zoeken zelf ook iets betekent. (-) Dat kun je ook in de originele psalmen lezen. Het is de biddende stem van de mens die je in de psalmen hoort, die zegt: God u laat ons in de steek, u heeft ons verstoten, u heeft zich afgewend, maar tóch houd ik vol dat u goed bent.

En wanneer hem gevraagd wordt of hij er niet van houdt als mensen over 'de wil van God' spreken zegt hij: *Ik geloof misschien wel dat God een wil heeft, maar niet dat ik die wil kan kennen. Sommige mensen hebben blijkbaar een subjectief gevoel van zekerheid dat voor hen doorslaggevend is. Dat heb ik niet.*

NRC-Handelsblad 15-08-2003 *De betekenis van het zoeken.* Marjoleine de Vos. Gesprek met dichter Lloyd Haft

Agenda

Workshop rond het werkboek *Leven in beeld* (zie pagina's 26/27 van dit blad): 13 november 2004 (door Joke Litjens en Peter Denneman in het Abdijhuis te Berne-Heeswijk, georganiseerd door de redactie van het tijdschrift 'Vieren' voor abonnees)

Algemene Vergadering KNR: 18 november 2004

Bijeenkomst **Kleurrijk Religieus Leven:** 18 november 2004 (Steyl).

Bijeenkomst **oversten voormalige SBCN:** 19 november 2004

Het Nederlands **Sociaal Forum:** 26-28 november 2004 (Amsterdam)

December 2004 (onder voorbehoud) KNR-studiedag over '**personeelszaken**' zoals ontslag, arbeidsongeschiktheid en arbo-wetgeving (officiële berichtgeving volgt).

Februari 2005 KNR-studiedag over **samenwerking** tussen religieuze instituten met Duitse en Nederlandse vestigingen (officiële berichtgeving volgt).

Platformbijeenkomst Roepen tot Religieus Leven: 6 april 2005

Naar Psalm 90

Toch is mijn leven niet te kort
om ook u te vermoeden.
Wat weten bergen van bestaan,
wat weet de brede aarde
van wat één oog ziet?
Langer dan zij,
langer dan alle ochtendglorens
zeg ik, zult u gloeden.-
U gloedt ook mij: ik weet:
ik ben hier kort,
ik ben gezien -
alles wat van mij heeft willen worden
in één licht gezien:
mijn woeden u een uur.
Heeft u spijt van mij?
Zal het u berouwen
dat ik u niet terug kon zien?
Ik zag u kwalijk of ik zag u niet.
Weet van het durend uur van mijn ontberen:
mijn falen is om u.
Liever zag ik niet, dan dat niets was.

Uit: *De psalmen in de bewerking van Lloyd Haft.* (Querido, 2003)

Colofon

Het KNR-bulletin (ISSN: 1569-9447) is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt vijf maal per jaar. Met het bulletin willen de medewerkers van het bureau aan het Emmaplein in 's-Hertogenbosch de besturen van de religieuze instituten in Nederland informeren over zaken die hen, en daarmee 'hun achterban' bezighouden. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten en aan de redacties van congregatiebladen wordt één exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van werkgroepen en commissies een exemplaar. Indien gewenst mogen artikelen overgenomen worden in orde- en congregatiebladen van de aangesloten religieuze instituten.

Aanspreekpunten KNR-afdeling communicatie Jeanette Janssen, Truus Kuster, Miranda Roijers & Will van de Ven, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch,
T: 073-6921316, F. 073-6921322, E: communicatie@knr.nl